

NURETTİN TOPÇU'NUN *REHA* ADLI ROMANI

Nurullah ÇETİN

Nurettin Topçu, tek romanı *Reha*'yı 17 yaşında iken 4 Eylül 1926'da yazmaya başlamış, Paris'ten dönüşünde İstanbul'da 21 Mayıs 1936 tarihinde de bitirmiş. İncelediğimiz metin ise Dergâh Yayınevinin 2014 tarihli 3. baskısı. Alıntılarını da bu baskıdan yaptık.

Roman, yirmili yaşlarda genç bir erkeğin beşerî aşkı üzerinden felsefi anlamda kişiliğini olgunlaştırma sürecini yansıtıyor.

Özne anlatıcının ağzından sunulan metin, büyük ölçüde günlük türüne özgü bir kurgu içinde, psikolojik roman özelliği gösteriyor. Olay unsurunun değil, psikolojik çözümleme ve uzun tasvirlerin ağırlıkta olduğu bir romandır.

Roman aynı zamanda Nurettin Topçu'nun kendi dünya görüşünü, fikir ve felsefe sistemini geliştirme sürecinin de bir aynasıdır. Merkezî kişi Niyazi, büyük ölçüde yazarın kendisidir. Niyazi'nin arayış serüveni, aslında yazarın felsefi arayış sürecini temsil eder.

Topçu, ruhçu bir yazardır. Bu romanında da bedene karşı ruhu, maddeye karşı manevi-yatı, yüzeysel, dünyevi zevklere karşı manevi



soyut güzellikleri öne çıkardı. Beşerî romantizmin ilahi mistisizme, realizmin idealizme evrildiği bir romandır bu.

Roman, yüzeysel yapıda bir aşk ve fikir romanıdır. Reha, Naci ile evlidir ama Niyazi, bu evli kadına âşıktır. Niyazi'nin Reha'ya olan aşkını izlerken aslında, derin yapıda psikolojik ve felsefi bir roman okuduğumuz anlarız.

Romanda 3 asli kişi yerleştirilmiş. Bunlar da bilinçli bir tercihin sonucudur. Kutsal, manevi değerler karşısında 2 farklı tip sınanmış. Maddi değerlere bağlı Naci ile manevi değerlere bağlı Niyazi, manevi değerleri temsil eden Reha karşısında sınanmış. Bu sınavda kaybeden taraf Naci, kazanan ise Niyazi'dir.

Reha'nın kocası Naci, karısının değerinden habersizdir. Çünkü Naci, soyut manevi değerlerin farkında olmayan, hayatı dünyevi planda, salt maddi değerlere bağlı olarak yaşayan bir adamdır. Kalp gözü kapalı, hayatı son derece sığ, yüzeysel yaşayan bir kişidir. O yüzden karısının temsil ettiği soyut derinliğin farkında değildir. Romanda Reha, Niyazi'nin ablasının ifadeleriyle şöyle tanımlanır: “Bu kadar iyi oluşuna ve o güzelliğine karşı pek talihsizmiş. Kocasını pek kaba bir adam. İçip içip eve geliyor. Reha'ya hiç layık değil. Düşününde ben burada idim. Herkes acıdı; herkes kızcağıza yazık olmuş dedi.” (s.19)

Niyazi, asil ve zengin bir aile çocuğu değil, “basit ve mütevazı, fakat sade iman ve kudretine mağrur bir Anadolu köylüsünün çocuğudur.” (s.15-16)

Reha aslında manevi, soyut, insani değerleri temsil ediyor. Niyazi'nin ona olan aşkı, onun maddi varlığından, yüzünden, bedeninden çok; temsil ettiği manevi ve soyut değerlerdir.

Reha, sevilen ve sayılanı temsil eden bir tiptir. Yani hem estetik anlamda güzelliği, sanatsal değeri hem de etik anlamda ahlaki, insani, kutsal değerleri temsil ediyor. O yüzden Niyazi aslında Reha'ya âşık olmakla estetik ve etik olmak üzere iki temel değere olan aşkını ilan etmiş oluyor.

Niyazi, romanın başından sonuna kadar gelgitleri olan, tereddütleri, kararsızlıkları olan, hayatı hep arayışlarla dolu olan bir kişidir. Yazar bu kişi üzerinden aslında bir hayat felsefesi de geliştiriyor. Yani hayat

demek, hep iyiyi, güzeli, kutsalı aramak ve ona ulaşmak için mücadele etmek demektir. Mesela Naci düz bir tiptir, bir arayışı yoktur, manevi arayış derdinde olan bir adam değildir. Onun için olumsuzlanan bir tiptir. Naci'nin olumlu değerleri arayıp bulma gibi bir derdi olmadığı için hayatı aynı zamanda çilesiz, endişesizdir. Sıradan, düz, rahat bir hayatı vardır.

Naci, Paşa çocuğu olup maddi sıkıntısı olmayan, para ve kadın gibi olumlu değerleri elde etmek için çile ve sıkıntı çekmeyen, bunları hazır bulan, o yüzden de değerini bilmeyen, yüzeysel, kozmopolit bir tiptir.

Niyazi ise her iyi ve güzel şeyi arayan, bunları elde etmek için çile çeken, ıstırap duyan bir kişidir.

Naci hiçbir şeyin farkında olmayan ama Niyazi bütün güzellikleri fark eden adamdır.

Niyazi hayatı bir yolculuk olarak algılar. Yolculuk yapar, en son valizini hazırlayıp bilinmez bir diyara çıkar. Aslında romanın sonundaki bilinmez yolculuk motifi, insanın bu dünyadan sonsuz diyara yollanışını sembolize eder.

Romanın özgün yanlarında biri, dil bakımından dönemin İstanbul Türkçesinin mükemmel bir örneğini sergilemesidir.

Romanın içeriğine bakarsak Nurettin Topçu'nun ruhçu, maneviyatçı ve ahlakçı anlayışını canlı yaşantı sahnesine, bir roman kurgusuna nasıl dönüştürdüğünü daha iyi anlayabiliriz. Romanın merkezî kişisi Niyazi, ilk gençlik yıllarında, Millî Mücadele'nin hemen öncesi dönemde, öğrenciliğinde yüksek ve zengin bir avukatın kızı olan Sekine'ye âşık olur. Fakir ve kimsesizdir, yalnızdır. Darülfünunda öğrenci iken ülke işgal edilir. Sekine aşkına karşılık vermeyip Haçlı devletlerin ülkemizi işgaline katlanamayınca İstanbul'dan Anadolu'ya Millî Mücadele'ye katılır.

İstanbul'dan Ankara'ya kadar zorlu bir yolculuk yapar, yanında aşkı Sekine'ye ait defteri vardır. Bu aşk defterini yolda konakladığı bir handa yakar. Artık Niyazi yeni bir hayata atılmaktadır. O da “vatanını ve hakiki hayatı bulmaya koşmak”tı. (s. 11) Yaktığı aşk defterinin son sayfasına Niyazi, Millî Mücadele azmini, vatanını, milletini kurtarma heyecanını ve iradesini ifade eden şu cümleleri yazar: “*Buradan geçen vatanın çocukları, zaafî, aczi ve ümitsizliği burada bırakacak. Ötede vatanın ha-*

vası, hayatı ve saadeti yaşıyor. Buradan ötede gözyaşı ve hülya yerine isyan, ateş ve umut var.” (s. 11)

Bu cümleler yeni, istiklalci, milliyetçi Türkiye'nin doğuş heyecanlarını ifade ediyor. Bu defteri bu yazılarla birlikte her geçen okusun diye kaldığı hanın toprak odasına bırakır. Daha önceleri Niyazi'nin kalbi, ruhu bireysel aşk acılarıyla hasta idi. Millî Mücadele'ye katılınca, hasta vatani kurtarmaya koşunca kendi hasta kalbi de kurtuluşa erdi. Niyazi'nin Millî Mücadele'ye katılımını anlattığı bölümde kullandığı şu ifadeler, aslında Yakup Kadri'ye ait olan ama Halide Edip Adıvar'ın romanına isim olarak verdiği bir ifadeyi içeriyor. O da şöyle: “*Cepheye, heyecana ve ateşe bir kurşun gibi atılmak istemiştım. Sanki sırtındaki gömlek ateşten, kafamdaki mefkûre ateşlendi.*” (s.14)

Niyazi bu sefer yeni bir döneme geçer, Millî Mücadele'den sonra, bu mukaddes savaşın arkasında yalnız ve kimsesiz kalır. Hayatı ve kendisini sorgular. Yaşamak, fakat kim için? Ne için?

İlk aşkı Sekine zengin ve yakışıklı bir subayla evlendirilir. Anadolu'da Millî Mücadele'de gözler kan ve felaketten başka bir şey görmezken İstanbul'da Sekine için tantanalı, gösterişli düğün yapılması onun zoruna gider. Millî Mücadele sonrası Ankara'da kendisini boşlukta gibi hisseder. Bu boşluk ve yalnızlığı şöyle ifade eder: “*Meğer ben farkında olmadan içimde ne derin, ne karanlık bir boşluk açılmış.. O zaman anladım: Yaşamak için, şefkatine sığınmak için açık, temiz, vefalı fakat derin bir kalbe çok, pek çok muhtacım.*” (s. 14)

Aslında Niyazi, burada yüzey yapıda beşerî manada bir sevgili ihtiyacını dile getirir, ama derin yapıda onun ruhunu, kalbini tatmin edecek ve manevi anlamda doyuracak büyük bir hakikat arayışını da dillendirir. Bu dünyaya ait maddi zevklere önem vermemeye, soyut, manevi değerler arayışına başlar. Niyazi 26 yaşında iken kendisini ihtiyarlamış hissederek.

Niyazi bir süre Ankara'da kaymakam olan eniştesinin yanında kalır. Aslında o bazen İstanbul'da bazen Ankara'da yaşar.

Niyazi işgal dönemi İstanbul'unda yaşamıştı. Annesi öldükten sonra ablasıyla birlikte ona teyzesi bakar. Bir buçuk sene sonra ablası evlenince teyzesinden ayrılır, ablasıyla birlikte yaşamaya başlar. Teyzesi ilk

kocası öldükten sonra eski paşalardan biriyle evlenir. Paşanın da önceki karısından Naci isminde bir oğlu kalmış. Çocuğu şımarık büyütürler. Teyzesi bu çocuğa anası gibi bakmış. Fakat oğlan büyüyünce çapkın ve ahlaksız olmuş. Harp okulunda okumuş, subay olmuş, Avrupa'ya gitmiş gelmiş. Orada Batı'nın bütün kirlî, pis işlerine bulaşmış. İstanbul'a dönüşünde de ahlaksızlığa devam etmiş. Düzelsin diye Reha isminde namuslu, güzel, terbiyeli bir kızla evlendirmişler. Bu evlilikten bir kızları olmuş. Naci kumar, kadın ve içki ile hem kendini hem karısını harap eder. Babasından kalan mirası tüketir.

Ablası Niyazi'ye Reha'nın önce resmini gösterir, onun iyilik ve güzelliğini anlata anlata bitiremez. Niyazi Reha'nın resmini görünce ona sırlıklam âşık olur. Bundan sonra dünyası hep Reha'dır. Artık âşık olduğu Reha onun *"mustarîp hayalidir. Ümitsiz gözlerinde gizli bir minnet taşıyan hasta kadın... Kırık kalbindeki derdi herkesten saklayan yaralı kuş. İnsanlardan uzanan bütün ellere ebedî tahammüle karar vermiş gözlerini kapayarak felaketini içine sindiren sevgili Reha!..."* (s. 26)dır.

Ablası Niyazi'ye Ankara'dan Canan adında zengin bir tüccar kızı bulur. Ama Niyazi'nin akli Reha'dan başkasında değildir ve o kızı istemez. Bir taraftan 14 yaşındaki Reha'nın kardeşi Pakize de Niyazi'ye ilgi duyar.

Uzun süre Niyazi, Reha'ya olan aşkını içinde gizli tutar. Âdeta karşılıksız bir kara sevdâ yaşar. Aslında bu süreç, onun ruhen ve kalben tasaffî ve tekâmül sürecidir. Yani nefsiyle mücadele ede ede, sabrede ede, acıyı hissede ede manevî anlamda bir ilerleme ve arınma süreci yaşar. Yüzey yapıdaki beşerî aşk, aslında ruh terbiyesi anlamında seyrederek gider.

Niyazi'nin manevî anlamda derinleşmesi ya da Allah'a doğru yükselmesi, ilahî nurlara ulaşması süreci romanda kademe kademe ilerler ve bu durumu kendisi de şöyle ifade eder:

"Sanki nurdan bir deniz içindeyim ve dalgaların yatağında salınışlarını duyuyorum... Bu sükût, ooh bu ebedî sükût, etime ve derime, hislerime ve dimağıma kadar nüfuz eden bu sükût... Titriyorum; vahyini duyan bir nebi gibi uzviyetimin çözüldüğünü, derimin ve duyularımın benliğimden ayrıldığını duyuyorum. Benliğim, boşlukta kımıldanan bir kanadın dalgasına tutulmuş gibi tatlı bir titreyişle çırpınıyor. Sanki gö-

rülmez bir melek “Korkma! Korkma! diyor, Allah’a gidiyoruz”. Rabbime çok yakındayım ve o, çocukluğumun derin, uzak gecelerinden kulağıma uzanıp gelen uzak sesler gibi, tâ yanımda, tâ kulağıma söylüyor. Ürperiyorum ve her uzviyetimin titreyişlerle ruhuma dokunduğunu duyuyorum. Ruhum bir kanat darbesine tutulmuş, çırpınıyor, çırpınıyor ve uçuyor. Havalandığını duyuyorum. Rabbimin sesi daha derin, daha yakın geliyor: “Ben ki sizin ilâhınızım” diyor. Sesini ilk defa duyuyorum Rabbim, beni affet! Beni affet! Bu güne kadar bilmedim, seni duymadım; ve şuurla hafızanın ızdırabım ağır bir yük gibi taşıdım. O şuurla zamanın düşüncesinden korkuyor, mesafenin vehmi arkasında seni görmüyor ve aczinden titriyordu. Evet, seni görmüyor, vâhî varlıkları, birbirine çarpıp düşen, çürüyüp dağılan abûs varlıkları hakikat santıyordu; ve; insanlardan, mahlûkatın en şeriri olan insanlardan korkuyordu.

Seni tanımadı, şerden ve hasetten, gururdan ve kinden korktu. Rabbim, onu affet! Senin rahim olan elini görmemişti. İşkencenin ve kahrın, haset ve nedametın yarattığı sürü sürü şeytanlar her insan çehresinde barınmış, ona sayısız ve sonsuz işkence yaptılar. Rabbim, senin sesin, senin vahyin ruhuma nazil olduktan sonra yeryüzünde bana korku kalmayacak. Varlıkların korkunç ve şerir kuvvetleri bana dokunmayacak.

Beyaz ve ince bir sis gerilmiş berrak bir kubbede bütün yıldızlar ürpere bir cezbe tutulmuş, bir raks içinde dönüyorlar. Ben ağlıyorum; korkudan, sevinçten ve bilmem neden titreyerek ağlıyorum. “İnsanları gözyaşlarımdan yarattım, diyor; siz ki mahlûkatın en mazlumasınız, yeryüzüne azabı ne için gönderdiğimi bilmediniz. İnanın ki ben rahim olan Allah...”.

Sabah ezanları dindiği zaman boş bir odanın köşesinde bir yer yatağında gözlerimi açtım.” (s. 82-83)

Niyazi, gelgitli ruh sıkıntılarının sonunda huzuru, kurtuluşu İslam imanında, ibadette ve camide bulur. Camiye gider, orada gördüğü ve hissettiği hava, ona ruh huzuru verir ve şöyle der: “Kalkılıyor ve iniliyor, secdeye baş konuluyor, sonra tekrar kalkılıyor. Bu sade hareketlerle Allah’a yapılması icap eden en vecdli ve samimi ibadet yapıyordu. Ses yoktu ve bu en mütevazı, en ruhtan gelen sestti. Kimse bir şey söylemedi. Niyazi sözle değil, hareket ve sükutla ve münzevî bir âlemin karanlığın-

da yapmıştık. Filvaki sevilene, tapılana karşı yapılan ibadeti ne söz, ne gözyaşı, ne insani hareket ve nümayışlerin hiçbir vasıtası bundan daha iyi yapamazdı.” (s. 88)

Niyazi ruh kurtuluşunu, selametini ve huzurunu İslam imanıyla sağladığını şöyle dile döker:

“Gittikçe derinleşen bir yerde yürür gibi camiden çıkarken gizli ve çok iyi tanıdığım bir ses kulağıma: ‘Kurtuldun oğlum, artık kurtuldun’ diyordu.” (s. 89)

Reha, Niyazi için bir bakıma beşerî aşktan ilahî aşka geçiş nesnesidir. Nitekim Niyazi kendisi bu durumu şöyle ifade eder:

“ve seni ilk gördüğüm, seni ilk tanıdığım gece Reha, o inzivadaki azabının hiss-i kable'l-vukuunu hatırladı. O ruh artık Rabbini bulmuş, Rabbine ermişti. Bu ıstırabın feryadını namütenahi mesafelerden ezelden beri bu ruha gönderen sendin.” (s. 123)

Nurettin Topçu'nun diğer eserlerinde fikir düzeyinde dillendirdiği dünya görüşünü ve felsefesini bu romanında canlı yaşantılara dönmüş olarak görmekteyiz.